

راهکارهای ترغیب فرزندان به نماز با الهام از کلام و سیره معصومان علیهم السلام

حجت الاسلام والمسلمین محمد غلامی*

چکیده

نماز به عنوان یکی از اساسی ترین دستورات الهی، نقش محوری در قرارداد انسان در مسیر اطاعت از خداوند و جدایی از طغیانگری دارد. قرآن کریم رستگاری را پس از ایمان و اطاعت از خداوند، در گرو برپاداشتن نماز می داند و بر تسبیح گویی تمامی موجودات عالم تأکید می کند. با این حال، با وجود اهمیت بی بدیل نماز و اثرات تربیتی و روانی آن در زندگی فردی و اجتماعی، کودکان امروزی با چالش های بسیاری در گرایش به آن مواجه اند. این پژوهش با الهام از کلام و سیره معصومین علیهم السلام، به بررسی راهکارهای مؤثر در ترغیب و جذب کودکان به نماز می پردازد. هدف از ارائه این راهکارها، ایجاد و تعمیق علاقه به نماز در شخصیت فرزندان است تا زمینه رشد معنوی، تقویت وجدان اخلاقی و سلامت اجتماعی آنان فراهم آید. واژگان کلیدی: نماز، ترغیب، فرزندان، سیره معصومین، تربیت دینی، رشد معنوی، سلامت اجتماعی.

مقدمه

نماز یکی از مهم‌ترین دستورهای خداوند است که انسان را در ورطه موجودات مُنقاد خداوند قرار می‌دهد و او را از صف طغیانگران و عاصیان درگاه‌الهی جدا می‌کند. خداوند متعال می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (حج: ۷۷) در این آیه بعد از ایمان به خدا، اطاعت از او و برپاداشتن نماز، شرط رستگاری و هدایت دانسته شده است. بر اساس تصریح قرآن کریم تمامی موجودات حتی کوه‌ها و جمادات و نباتات، دواب و پرندگان تسبیح‌گوی پروردگار هستند: «أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَافَّاتٍ كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ» (نور: ۴۱) آیا ندیدی تمام آنان که در آسمان‌ها و زمین‌اند، برای خدا تسبیح می‌کنند، و همچنین پرندگان به هنگامی که بر فراز آسمان بال گسترده‌اند؟! هر یک از آنها نماز و تسبیح خود را می‌داند و خداوند به آنچه انجام می‌دهند داناست».

اگر انسان در زندگی خود اهل عبادت و نماز باشد، ارزش و مقام بالاتری در بین همه مخلوقات پیدا خواهد کرد؛ چراکه عبادت و تسبیح او از روی اختیار است. برای این انتخاب ارزشمند مراقبت و دقت کافی از اول زندگی و دوران کودکی لازم است که در این میان نقش خانواده و والدین از اهمیت بسزایی برخوردار است. امام حسین (علیه السلام) حتی در سخت‌ترین شرایط و در بحبوحه جنگ دست از دعوت و تشویق اطرافیان به نماز برنداشت که نشان می‌دهد نماز روح یک جامعه توحیدی است.

این نوشتار در پی بررسی نقش والدین برای ترویج و توسعه فرهنگ نماز بین فرزندان با تکیه بر سیره اهل بیت (علیهم السلام) است تا از این منظر مسیر مشخصی برای رشد معنوی متربیان در پرتو نماز و جلوگیری از خطا و انحراف در تربیت دینی کودکان ترسیم گردد.

نقش نماز در تربیت

نماز در نگاه قرآن، سپری معنوی معرفی شده است: «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» (عنکبوت: ۴۵) نماز انسان را از گناه و زشتی باز می‌دارد». این آیه ناظر به کارکرد تربیتی نماز در مهار غرایز و تقویت وجدان دینی است. ای که عمری است به دنبال خدا می‌گردد بهترین راه ملاقات نماز است نماز

راهکارهای ترغیب فرزندان به نماز با الهام از کلام و سیره معصومان علیهم السلام ■ ۲۱

ذات حق را چه نیازی به نماز من و توست زینت خانه اموات نماز است نماز

(مرتضی اسکندری، دیوان اشعار)

یکی از ارکان اساسی تربیت دینی فرزندان، دعوت همراه با تشویق به نماز است؛ مسئله‌ای که در قرآن کریم و سیره معصومین علیهم‌السلام جایگاه ویژه‌ای دارد. نماز نه تنها تکلیف عبادی، بلکه ابزاری مؤثر برای پرورش روح، تهذیب نفس و تقویت فطرت خداجویی در نهاد فرزندان است. (اکبر دهقان، ۱۳۷۹: ص ۱۸۶)

ائمه معصومان علیهم‌السلام از نماز به عنوان پایه‌ای برای تربیت معنوی یاد کرده‌اند. امام رضا علیه‌السلام در حدیثی می‌فرماید: «لَيْلًا يَكُونُوا نَاسِيْنَ لِذِكْرِهِ وَ لَا تَارِكِينَ لِأَدْبِهِ وَ لَا لَاهِينَ عَنْ أَمْرِهِ وَ نَهْيِهِ: (شیخ صدوق، ۱۳۷۸: ج ۱، ص ۳۹، ح ۳۹) هدف از عبادت آن است که انسان از یاد خدا غافل نشود، ادب بندگی را فراموش نکند و از دستورهای الهی دور نماند».

نماز از منظر تربیتی، نخستین گام قرارگرفتن فرزندان در مسیر معنویت است. انس با نماز باورهای دینی را تقویت می‌کند و موجب می‌شود کودک به حضور دائمی خدا در زندگی‌اش باور داشته باشد؛ در نتیجه از بسیاری لغزش‌ها و انحراف‌ها مصون می‌ماند.

نماز همچنین به کودک نظم، انضباط و مسئولیت‌پذیری می‌آموزد؛ زیرا اقامه آن در زمان مشخص، انسان را به تعهد نسبت به وقت و مسئولیت خو می‌دهد. در دنیای پرهیاهوی امروز که رسانه‌ها و فضای مجازی موجب اضطراب و تشتت ذهنی کودکان شده‌اند، نماز می‌تواند گوهر آرامش قلب باشد؛ همان‌گونه که خداوند متعال می‌فرماید: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ». (رعد: ۲۸) از دیدگاه روان‌شناسی نیز تحقیقات نشان داده‌اند دین‌داری و عبادت‌های منظم موجب کاهش اضطراب و افزایش احساس امنیت روانی می‌شود. (بیت‌هالامی و آرگیل، ۱۳۸۲: ص ۱۸۹) امیرالمؤمنین علیه‌السلام نیز می‌فرماید: «بِالْإِيمَانِ يُرْتَقَى إِلَى ذُرْوَةِ السَّعَادَةِ وَ نِهَآئَةِ الْخُبُورِ: (عبد الواحد بن محمد تمیمی آمدی، ۱۳۶۶: ص ۸۹) ایمان انسان را به اوج سعادت و نهایت شادی می‌رساند». علامه طباطبایی می‌نویسد: «کسی که از یاد خدا غافل شود، دچار حرص، طمع و اضطراب دائمی خواهد شد و نیازدگی او را از رضایت و آرامش دور می‌کند؛ اما نمازگزار شاکر، قانع و مقاوم در برابر مشکلات است». (سیدمحمدحسین طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۴، ص ۲۲۵) بنابراین می‌توان نماز را نظامی کامل در تربیت دینی دانست؛ نظامی که فرزندان را برای پذیرش ارزش‌های اخلاقی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و سلامت روانی آماده می‌سازد و آنها را در مسیر قرب الهی هدایت می‌کند.

خانواده اصلی‌ترین مشوق نماز

خانواده در نگاهی کلی، عامل انتقال فرهنگ است که به لحاظ ایجاد پیوندهایی میان نسل‌های مختلف می‌تواند میراث‌های فرهنگی و تربیتی خود را به نسل‌های بعدی منتقل کند. هر فرهنگی به‌ویژه فرهنگ اقامه نماز برای تداوم حیات و موجودیت خود به نوعی گسترش و توسعه از طریق پیام‌ها، عناصر و مؤلفه‌های متنوع خویش نیاز دارد و خانواده بستر مساعدی برای چنین منظوری است؛ زیرا ارتباطات فکری و فرهنگی میان اعضای خانواده فرصت مساعدی برای چنین مقصودی به‌ویژه توسعه فرهنگی پایدار مهیا می‌کند. خانواده در مرحله بعد عامل تکوین هویت فرزند است که در این روند، هویت فردی و شخصی در فضای خانواده به هویت مستحکم خانوادگی و اجتماعی تبدیل می‌شود. (محمد رضا سالاری فر، ۱۳۹۸: ص ۲۱۰)

در تربیت دینی فرزند اصل مهم این است که نباید انتظار داشت فرزندان کارهایی خارج از دنیای خود انجام دهند. انسان در هر سنی، اعمال مقتضای سن و شخصیت خود انجام خواهد داد. بازی و شادی و تفریح حق هر کودکی است؛ بنابراین در مسیر تربیت دینی و دعوت به نماز به هیچ‌وجه نباید حقوق طبیعی او را پایمال کرد. گاهی حتی یک اشتباه در این مسیر آسیب‌هایی به شخصیت دینی کودک می‌زند که تا آخر عمر در وجود او باقی می‌ماند. امام صادق علیه السلام فرمود: «در جوانی بسیار عبادت می‌کردم. پدرم به من فرمود: پسر، کمتر از اینکه می‌بینم عبادت کن که خداوند تعالی هرگاه بنده‌ای را دوست بدارد، به عمل اندک او هم راضی می‌شود». (محمد بن یعقوب کلینی، ۱۴۰۷: ج ۲، ص ۸۷)

اصل مهم بعدی توجه به سن نوجوانی به عنوان دوره حساس در دعوت به نماز است. سن نوجوانی دوران شکل‌گیری اعتقادات شخص به حساب می‌آید. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «نوجوانان را دریابید؛ زیرا زودتر از دیگران به کارهای خیر روی می‌آورند». (محمد محسن فیض کاشانی، ۱۴۰۶: ج ۱، ص ۲۱۰)

روش‌های تشویق به نماز در قول و فعل معصومان علیهم السلام

دعوت فرزندان به نماز مسئولیتی بزرگ برای والدین و مربیان است که اگر به‌درستی و با دقت به سرانجام نرسد، عواقب جبران‌ناپذیری برای خانواده‌ها و جامعه خواهد داشت. خداوند متعال می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ: (تحریم: ۶)

راهکارهای ترغیب فرزندان به نماز با الهام از کلام و سیره معصومان علیهم السلام ■ ۲۳

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست نگه دارید».

در ادامه به برخی از شیوه‌های تشویق به نماز اشاره می‌شود.

۱. تعامل صحیح با فرزندان

توصیه‌های رفتاری اسلام بیان می‌کند که تنها والدینی در تربیت دینی موفق هستند که نه سهل‌گیر هستند و نه سخت‌گیر، بلکه از آنان با عنوان والدین مقتدر یاد می‌شود. اینان شیوه‌ای منعطف دارند که در آن به فرزندان آزادی عمل می‌دهند؛ با وجود این محدودیت‌هایی را به آنان اعمال می‌کنند و بر این روش ادله‌ای را به فرزندان ارائه می‌کنند و پاسخ‌گوی نیازها و دیدگاه‌های فرزندان هستند. (محمدرضا سالاری‌فر، ۱۳۹۸: ص ۳۱۷)

۲. هدیه‌دادن به فرزندان

هدیه‌دادن یکی از ابزارهای مؤثر در تشویق فرزندان به انجام کارهای نیکوست؛ در سیره معصومان علیهم‌السلام، نیز دادن هدیه به فرزندان به‌ویژه برای تقویت انگیزه‌های عبادی و دینی رایج بوده است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ يُحِبُّ أَنْ يُجَازِيَ الْعَبْدَ فِي مَا فَعَلَ مِنَ الطَّاعَاتِ وَلَوْ بِمُدْحَةٍ» (محمد بن یعقوب کلینی، ۱۴۰۷: ج ۲، ص ۹۱) خداوند دوست دارد که بندگان خود را به دلیل طاعت و عبادتشان حتی با کوچک‌ترین پاداش‌ها مانند هدیه تشویق کند». امام علی علیه‌السلام نیز در روایتی فرموده‌اند: «هدیه‌دادن دل‌ها را به هم نزدیک می‌کند». (محمدباقر مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۷۵، ص ۶۹) هدیه‌دادن برای فرزندان به‌ویژه در انجام فریضه نماز، موجب ایجاد علاقه و محبت به این عبادت می‌شود و سبب می‌گردد که کودک ناخودآگاه از نماز در جایگاه امری خوشایند و پاداش‌دهنده یاد کند. این کار در کنار ترویج نماز، فرصتی است تا والدین ارزش‌های دینی و اخلاقی را در قالب محبت و پاداش‌های ملموس به آنان منتقل کنند.

۳. ارتباط محبت‌آمیز

یکی دیگر از راه‌های ترغیب به نماز، ایجاد ارتباط عاطفی و محبت‌آمیز با فرزندان است. با این اقدام، کودکان به خواسته‌ها علایق و تمایلات والدین احترام می‌گذارند و از محدودسازی و وضع قوانین زورمندانه جلوگیری می‌شود. والدین باید بدانند که با اجبار و اکراه غیرمنطقی نمی‌توان فرزندان را برای هیچ کاری حتی نماز وادار کرد، بلکه باید طوری با فرزندان رفتار شود

که آنان احساس کنند و مطمئن باشند والدین به فکر حال و آینده و زندگی آنان هستند و به آنان بها می دهند.

در قرآن کریم روش لقمان در تربیت فرزندش ذکر شده است که می فرماید: «يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ» (لقمان: ۱۷) پسر، نماز را برپا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن، و در برابر مصایبی که به تو می رسد، شکیبا باش که این از کارهای مهم است». استفاده از کلمه «بنی»، نشان دهنده لحن مهربانانه و محبت آمیز ایشان به فرزندش است و نشان می دهد که تربیت دینی باید با برخورد همراه با مهر و عطوفت شروع شود و ادامه یابد. فرزندان با این روش تشویق، نماز را به عنوان یک مسئولیت دینی و اخلاقی می پذیرند.

امام حسن علیه السلام می فرماید: «رَأَيْتُ أَبِي يَعْمَلُ عَمَلًا فِي بَيْتِهِ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَتِ مَا تُرِيدُ بِهَذَا؟ قَالَ: يَا بُنَيَّ أُرِيدُ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْأَوْلَادُ مِنِّي: (حسن بن شعبه حرانی، ۱۴۰۴: ص ۱۱۹) دیدم پدرم در خانه کاری انجام می داد، از او پرسیدم پدرجان، هدف شما از این کار چیست؟ فرمود: پسرکم، می خواهم فرزندانم از من یاد بگیرند». این روایت نشان می دهد که امیرالمؤمنین علیه السلام با فرزندش نه با تحکم و دستور مستقیم، بلکه با محبت، الگودهی عملی و احترام به حس کنجکاوی او، زمینه تربیت دینی و اخلاقی را فراهم می کرد. به کاربردن واژه «یا بنی» در این روایت همانند روش لقمان، نشان دهنده ارتباط عاطفی عمیق میان والد و فرزند است. چنین روشی سبب می شود مخاطب احساس ارزشمندی کند و با رغبت آموزش های دینی را بپذیرد، از جمله اقامه نماز.

۴. تکریم و حفظ شخصیت فرزندان

احترام و عزت نفس و حریم خصوصی فرزند باید در همه حال حفظ گردد و با مشاهده اشتباهی از او نباید طوری رفتار شود که غرور و شخصیتش جریحه دار شود و به اقتضائات دوران نوجوانی و رشد او توجه شود. حضرت علی علیه السلام در حدیثی می فرماید: «پیوسته عقل و حماقت در ضمیر نوجوان در ستیزند تا بحران بلوغ را پشت سر بگذارد و به سن هجده سالگی برسد که در آن هنگام با غلبه عقل یا حماقت، به یک سو گرایش می یابد». (محمدباقر مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۱، ص ۹۶) بنابراین تکریم شخصیت و اعتدال در انتقاد، گوش دادن همدلانه به حرف های جوانان و پرهیز از عیب جویی بی جهت، موجب جلب محبت می شود و دل های آنان را به پذیرش امر و نهی

راهکارهای ترغیب فرزندان به نماز با الهام از کلام و سیره معصومان علیهم السلام ■ ۲۵

والدین آماده‌تر می‌کند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا آدَابَهُمْ»؛ (شیخ حر عاملی، ۱۴۰۳: ج ۱۵، ص ۱۹۵) تقدیم اکرام فرزندان بر تربیت دینی در این حدیث، نشان‌دهنده اهمیت و لزوم حفظ احترام آنان در مسیر تربیت است.

۵. مشارکت دادن فرزندان در نماز جماعت

یکی از روش‌های مؤثر در ترغیب فرزندان به نماز، تشویق آنها به حضور در نماز جماعت است. شرکت در جمع نمازگزاران، کودک را با فضای عبادی و معنوی مسجد یا جماعت خانوادگی آشنا می‌کند و موجب تقویت حس تعلق دینی در او می‌شود. در قرآن آمده است: «وَأُزَكِّهِمْ مَعَ الرَّائِضِينَ» (بقره: ۴۳) با رکوع‌کنندگان رکوع کنید». برخی مفسران، این آیه را ناظر به تشویق به شرکت در نماز جماعت دانسته‌اند. (ناصر مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ج ۱، ص ۲۰۹) فرزند وقتی همراه خانواده یا جمع نماز می‌خواند، احساس مسئولیت، انس دینی و لذت حضور در کنار دیگران را تجربه می‌کند. این تجربه‌های عاطفی - عبادی، زمینه انس پایدار او با نماز را فراهم می‌کند. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله همواره کودکان را در نماز جماعت همراه می‌کرد؛ به گونه‌ای که گاه در حال سجده، امام حسن یا امام حسین علیهما السلام بر پشت ایشان می‌آمدند و پیامبر صبر می‌کردند تا خودشان فرود آیند. (محمدباقر مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۴۳، ص ۲۸۴)

۶. دعوت لسانی همراه با دعوت عملی

والدین باید ضمن گفتگو و بیان حکم خدا درباره نماز به فرزندان خود نیز الگوی رفتاری خوبی برای آنان باشند. با دقت در سیره عملی اهل بیت علیهم السلام در می‌یابیم آنها با عمل خود، فرزندان و اطرافیان را برای نماز ترغیب می‌کردند. فرزندان باید اهتمام والدین برای انجام فریضه نماز را مشاهده کنند و عشق و علاقه به نماز را از آنان در عمل یاد بگیرند. خداوند متعال به پیامبرش دستور می‌دهد: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا»؛ (طه: ۱۳۲) یعنی افزون بر اینکه اهل خانه را به نماز امر می‌کند، خود نیز باید بر انجام آن اهتمام داشته باشد و در این مسیر همراه آنان باشد و بر این کار صبر پیشه کند.

قرآن کریم یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های مؤمنان واقعی را محافظت از نماز می‌شمرد و می‌فرماید: «وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ»؛ (مؤمنون: ۹) یعنی مؤمنان افزون بر اینکه نماز را اقامه می‌کنند، در راه حفاظت از آن نیز می‌کوشند و یکی از شاخص‌ترین وجوه محافظت از

نماز، دعوت و فرهنگ‌سازی برای تقویت این فریضه در جامعه است. قرآن درباره حضرت اسماعیل علیه السلام می‌فرماید: «وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ»؛ (مریم: ۵۵) یعنی ایشان مکرر قوم و خویش خود را به نماز سفارش می‌کرد.

امیر مؤمنان علی علیه السلام در سفارش خود به نماز می‌فرماید: «تَعَاهَدُوا أَمْرَ الصَّلَاةِ وَحَافِظُوا عَلَيْهَا». (سیدرضی، ۱۴۱۴: خطبه ۱۹۹) ابن ابی الحدید می‌نویسد: «وَيَرَوْنَ تَعَاهَدُوا أَمْرَ الصَّلَاةِ بِالتَّضْعِيفِ وَهُوَ لَفْظٌ تَعَاهَدْتُ ضِعْفَتِي وَتَعَاهَدْتُهَا وَهُوَ الْقِيَامُ عَلَيْهَا وَأَصْلُهُ مِنْ تَجْدِيدِ الْعَهْدِ بِالشَّيْءِ وَ الْمُرَادُ الْمُحَافَظَةُ عَلَيْهِ». (ابن ابی الحدید، ۱۳۷۸: ج ۱۰، ص ۲۰۴) در بعضی موارد به جای «تعاهدوا»، کلمه «تعهدوا» وارد شده است. این عبارت یعنی مزارع خود را سرکشی کردم و در اصلاح آن کوشیدم. گفتنی است «تعاهد» مصدر باب تفاعل، در صدد بیان این است که بین والدین، مربیان و فرزندان در فضای خانواده و جامعه همکاری و هم‌افزایی برای اقامه و نشر فرهنگ نماز وجود داشته باشد. در اینجا تشویق و ترغیب فرزندان به نماز یکی از مصادیق بارز تعاهد و محافظت از نماز است.

سیره عملی حضرت زهرا علیها السلام همواره بر اولویت دادن به نماز بوده است؛ به طوری که شب عروسی نیز نگران آخرتشان بودند. وقتی امام علی علیه السلام می‌پرسد: ای دختر رسول خدا، چرا چنین مضطرب و نگرانی؟ ایشان پاسخ می‌دهد: دستم خالی است و نگران ورود به آخرتم؛ از شما اجازه می‌خواهم امشب را به نماز و سجده بر خدا سپری نمایم. (شیخ صدوق، ۱۴۳۰: ج ۱، ص ۱۰۰)

در روایتی دیگر ابن عباس نقل می‌کند: «رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَّا ابْنَتِي فَاطِمَةُ... مَتَى قَامَتْ فِي مِحْرَابِهَا بَيْنَ يَدَي رَبِّهَا جَلَّ جَلَالُهُ، ظَهَرَ نَوْرُهَا لِمَلَائِكَةِ السَّمَاءِ كَمَا يَظْهَرُ نَوْرُ الْكَوَاكِبِ لِأَهْلِ الْأَرْضِ، وَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِمَلَائِكَتِهِ: يَا مَلَائِكَتِي، أَنْظَرُوا إِلَى أُمَّتِي فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ إِمَائِي قَائِمَةً بَيْنَ يَدَيَّ تَرْتَعِدُ فَرَائِصُهَا مِنْ خِيفَتِي، وَقَدْ أَقْبَلْتُ بِقَلْبِهَا عَلَى عِبَادَتِي: (همان، ص ۱۰۱) ... خداوند به فرشتگان مباحث کرده و می‌فرماید: بنگرید بنده‌ام چگونه در پیشگاه من ایستاده، ارکان بدنش از خوف به لرزه درآمده و با تمام وجود دلدادۀ ام گشته است. شاهد باشید که من رهروانش را از آتش دوزخ رهایی می‌بخشم».

چنین مادری با این سبک از زندگی زیبای معنوی در تربیت فرزندان صالح و اهل نماز، الگویی بی‌نظیر برای خانواده‌هاست. امام حسین علیه السلام نتیجه تربیت دینی و آینده‌ساز همین مادر بود که در روز عاشورا و در بحبوحه جنگ و جلوی تیرها، نماز را وسط میدان جنگ برپا داشت تا

هم درس عملی برای جهانیان بدهد و هم تکلیف همه بندگان در مورد نماز را یادآوری کند. دختر ایشان حضرت زینب علیها السلام است که حضرت سیدالشهداء در هنگام وداع آخر به ایشان فرمود: «لا تنسینی فی صلواتک الیل». (ذبیح الله محلاتی، ۱۳۶۸: ج ۳، ص ۶۲) این جمله نشان می‌دهد این بانوی صبور و پاکدامن در سایه تربیت پدر و مادر به چنین مقام عبادت و معنویت دست یافته است.

نتیجه

می‌توان با تمسک به سیره قولی و عملی معصومان علیهم السلام که الگو و راهنمای سعادت بخش بشر هستند، فرهنگ نماز را در جامعه گسترش داد و فرزندانی اهل نماز و بندگانی شایسته برای خدا تربیت کرد. روش‌های صحیح تربیتی مانند تشویق همراه با محبت و تعلیم، ایجاد محیط معنوی و الگوسازی در نهادهای این فریضه مؤثرند. والدین و مربیان باید از این اصول بهره ببرند تا نماز در شخصیت فرزندان جاری شود و زمینه‌ساز رشد معنوی، تقویت وجدان اخلاقی و سلامت اجتماعی آنان گردد.

کتاب‌نامه

۱. آرگیل، مایکل و بیت هالامی، روان‌شناسی شادی، ترجمه: مسعود گوهری، اصفهان: جهاد دانشگاهی، ۱۳۸۲ ش.
۲. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبة الله، شرح نهج البلاغه، ج ۱، بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۳۷۸ ق.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، امالی، ج ۱، بیروت: مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۳۰ ق.
۴. _____، عیون اخبار الرضا، تحقیق: مهدی لاجوردی، تهران: نشر جهان، ۱۳۷۸ ق.
۵. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، محقق / مصحح: درایتی، مصطفی، قم: دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶ ش.
۶. حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۷. حرانی، حسن بن شعبه، تحف العقول، ج ۲، قم: مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۴ ق.

۸. دهقان، اکبر، راه رشد (تحلیلی بر روش‌های تربیت نفس و اهداف آن در فرهنگ وحی)، چ ۱، تهران: مؤسسه فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۷۹ ش.
۹. سالاری‌فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، چ ۱، تهران: سمت، ۱۳۹۸ ش.
۱۰. طباطبایی، سیدمحمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، چ ۵، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ ق.
۱۱. فیض کاشانی، محمدمحسن، الوافی، چ ۱، اصفهان: کتابخانه امام امیرالمؤمنین، ۱۴۰۶ ق.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، چ ۴، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.
۱۳. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، چ ۲، بیروت: دار احیاء التراث العربیه، ۱۴۰۳ ق.
۱۴. محلاتی، ذیح‌الله، ریاحین الشریعه، چ ۵، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۸ ش.
۱۵. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، چ ۱، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴ ش.